

Groen mbo in Zeeland

Position paper Scalda – Edudelta Onderwijsgroep

1. Inleiding: uitgaan van gezamenlijkheid

Gezamenlijk groen onderwijs

‘Groen onderwijs’ hoort thuis in Zeeland. De landbouw en andere groene sectoren zijn van groot belang voor de Zeeuwse economie en de Zeeuwse samenleving. Goed groen onderwijs is in het belang van de hele sector en daarmee van de provincie als geheel. Het mbo vormt een onmisbare schakel in de beroepskolom. Duurzaam kwalitatief goed groen mbo-onderwijs is alleen te realiseren, wanneer belangrijke partners daarin intensief samenwerken. Groen mbo-onderwijs dient zo ‘verankerd’ te worden in de regio. Scalda wil mede drager zijn van deze ‘groene beroepskolom’ en vanaf 1 augustus 2018 het mbo in deze sector realiseren. Scalda heeft als strategische visie onder meer dat zij primair een onderwijsinstelling wil zijn ‘van en voor Zeeland’. Scalda voelt samen met andere partners binnen de ‘drie O’s’, overheden, ondernemingen (instellingen) en onderwijs, een maatschappelijke verantwoordelijkheid, in het bijzonder voor de kansen en het leren van onze jongeren.

Karakteristiek van de sector

De landbouw en andere groene sectoren kenmerken zich door het grote aantal kleine ondernemingen. Landelijk gezien werkt twee derde van alle werknemers (69%) bij een vijfde van de bedrijven (23%), i.c. bedrijven met meer dan tien werknemers. In Zeeland komen vooral de sectoren met veel kleine bedrijven voor. Meer dan twee derde van alle werknemers met een vast dienstverband valt in de leeftijdsgroep 25 tot 55 jaar (70%), 17 procent is jonger dan 25 jaar en 13 procent is 55 jaar en ouder. De leeftijdsverdeling is vergelijkbaar bij vrijwel alle deelsectoren. Het aandeel jongeren is met 17 procent hoger dan het aandeel jongeren onder alle werknemers met een vast contract in heel Nederland: zeven procent. Het aandeel ouderen is met 13 procent lager dan 20 procent landelijk (CBS, Statline, cijfers ultimo 2015). De vergrijzingsproblematiek in de sector is landelijk gezien (wat werknemers betreft) minder groot dan in heel Nederland. Dit beeld is anders als er wordt gekeken naar bedrijfshoofden. In 2014 is 22 procent van de bedrijfshoofden 65 jaar of ouder (volgens CBS statline). Dit aandeel stijgt al enkele jaren. In Zeeland is de vergrijzingsproblematiek op basis van overall cijfers, naar verwachting, nadrukkelijker aanwezig¹.

Volgens het planbureau en bibliotheek van Zeeland is het arbeidsmarktperspectief voor mbo groen opleidingen in 2020 Goed. Hetzelfde geldt overigens voor het arbeidsmarktperspectief van de mbo-opleidingen in de sectoren techniek en gezondheidszorg. Behoud van MBO Groen is dan ook van belang voor de Zeeuwse economie.

Het aantal banen in de landbouw, bosbouw en visserij in Zeeland bedraagt in 2016 9.886. Dat is 5,7% van het aantal banen in Zeeland. Dit geeft aan dat ondanks het grote belang van de sector, het aantal jongeren dat opgeleid dient te worden beperkt is. Ter vergelijking, in de volgende sectoren is het aantal banen hoger:

- bouwnijverheid 10.066 banen
- logies-, maaltijd- en drankverstrekking 13.223 banen
- Industrie 21.766 banen (hiervan is een deel gerelateerd aan de landbouw en groene sectoren)
- gezondheids- en welzijnszorg 29.375 banen
- groot- en detailhandel 30.052 banen (hiervan is een deel gerelateerd aan de landbouw en groene sectoren)

¹ Bron: Arbeidsmarkt Colland 2016)

De land- en tuinbouw heeft te maken met een aantal trends en ontwikkelingen:

1. Specialisatie en schaalvergroting: Agrarische bedrijven concentreren zich in toenemende mate op één specifieke productietak. Vooral in de veehouderij is de specialisatiegraad hoog. Het aantal bedrijven met meer dan tien banen is tussen 2008 en 2014 toegenomen met 220 procent. Het aantal kleine bedrijven neemt al jaren af, terwijl de productie (BBP) alsmat toeneemt. Dit komt onder andere door technologische innovatie.
2. Verduurzaming en dierenwelzijn: In Nederland bestaat er vanuit burgers, media en politici grote aandacht voor het welzijn van pluimvee en koeien, de gezondheid van varkens en de grootte van stallen. De impact van de land- en tuinbouw op het milieu is groot. Zo wordt 90 procent van de Nederlandse ammoniakemissies veroorzaakt door de agrarische sector
3. Economie: Productie en export: De land- en tuinbouw is een kapitaalintensieve sector, die sterk afhankelijk is van weer- en seizoensinvloeden. Productie, prijzen en inkomens van de ondernemers fluctueren hierdoor in sterke mate.
4. Politieke invloed: De politieke invloed op de sector - door het stellen van milieueisen en eisen aan dierenwelzijn - is groot.
5. Verbreding van activiteiten: Steeds vaker kiezen agrarisch ondernemers ervoor om hun activiteiten te verbreden. Dit betekent dat ze naast agrarische werkzaamheden bijvoorbeeld een camping of Bed & Breakfast starten, recreatieve activiteiten aanbieden of een eet- of drinkgelegenheden inrichten. Door de verbreding van activiteiten treedt branchevervaging op. Agrariërs staan met één been in de sector Land- en tuinbouw en met het andere bijvoorbeeld in de sector Horeca, recreatie of Zorgsector².

Bovenstaande heeft zijn weerslag op de personeelsbehoefte. De behoefte aan mbo-opgeleide medewerkers en hbo-opgeleide ondernemers neemt toe. Daarnaast neemt de noodzaak voor cross-overs met andere sectoren toe. Ook is het belangrijk dat (toekomstige) medewerkers meegenomen worden in het maatschappelijk debat met betrekking tot milieu en dierenwelzijn.

2. Onderwijs: een Zeeuwse beroepskolom

2.1 *Zeeland: groen, grijs en blauw*

Er zijn in de economie, zeker ook binnen de Zeeuwse, steeds meer combinaties tussen groen en andere sectoren. Sommige daarvan zijn erg belangrijk voor onze provincie en passen bij het 'Zeeuwse DNA': zijn in meer of mindere mate karakteristiek voor de regio. In het hbo zien we landelijk dat 'groene opleidingen' groeien door dergelijke 'crossovers', bijvoorbeeld met bedrijfskundige opleidingen. We willen recht doen aan deze ontwikkelingen en daarmee ook aan wat onze provincie vraagt. Daarbij zijn er kansrijke combinaties van 'groen' met 'grijs' (techniek, economie, horeca e.d.), maar ook met blauw (maritiem, water).

2.2 *Veelkleurige combinaties*

In de uitwerking van de ontwikkelagenda Groen is te lezen: "Veel van de innovatie in onze groene sector vindt plaats op het snijvlak met andere sectoren, in een cross over setting. Het draait hierbij om samenwerking met en tussen verschillende vakgebieden, gedreven door innovatie, waardoor synergie en meerwaarde ontstaat. Het realiseren van, inspelen op en kunnen omgaan met cross overs, is een belangrijke opgave. Zowel in de sector, binnen de regio als in het onderwijs. Alleen op die manier kunnen economische en maatschappelijke vraagstukken worden beantwoord en treedt innovatie op die leidt tot nieuwe kennisdomeinen en businessmodellen waarmee de sector zich blijvend kan vernieuwen." Scaldia onderschrijft dit.

We willen onderzoeken welke combinatie-opleidingen en nieuwe opleidingen kansrijk zijn voor het toekomstige groene mbo in Zeeland. Welke zijn van belang voor de regio en haar economie? Welke affiniteiten hebben studenten van verschillende niveaus? Is het mogelijk om meer jongeren voor deze opleidingen te interesseren en zo ja, hoe?

² Bron: UWV, Land- en tuinbouw Arbeidsmarktupdate). https://www.werk.nl/xpsimage/wdo_012076

We zouden een aantal combinaties willen onderzoeken³:

- Tussen voeding (teelt) en procestechniek: levensmiddelentechnologie (verwerking producten, voedselproductie)
- Tussen diervverzorging, paardenverzorging en Economie: management en marketing
- De akkerbouw is voor Zeeland nog steeds een belangrijke sector. De sector bestaat naast de 2.318 akkerbouwbedrijven uit toeleverende bedrijven, dienstverlenende bedrijven en afnemers. De bedrijven om de akkerbouwbedrijven heen hebben behoefte aan werknemers die akkerbouwkennis combineren met kennis van techniek (landbouwtechnologie – ‘precisielandbouw’, verticale landbouw, loonwerk), economie (handel). Er is bijvoorbeeld al gesproken tussen het cluster ICT van Scalda, Edudelta Goes en de HZ.

Edudelta biedt hierin nu zelfstandig (‘open’) teelt aan en ‘loonwerker’ (agrarisch) in samenwerking met Prinsentuin in Breda. We zien hier zeker kansen. Akkerbouw wordt steeds complexer. Voor bedrijfsopvolgers is belangrijk de combinatie met techniek en de doorlopende leerlijn met het hbo. De vraag is of we in de combinatie met andere opleidingen binnen Scalda (verbreding) dan wel in de doorlopende lijn naar het hbo hier een nieuw initiatief gaan ontplooiën. Dat is een te onderzoeken vraag. Een deel van de akkerbouwbedrijven verbreedt in hun bedrijfsvoering. Dit biedt kansen voor combinaties met HTV¹: toerisme, horeca.

- We zien, mede in het verlengde van bovengenoemde combinaties, verder ontwikkelmogelijkheden voor combinaties met andere sectoren, zoals ict, zorg en welzijn.
- Zeer interessant is bijvoorbeeld ook een combinatie tussen bloem, groen en styling en economie⁴.
- Ook zien we een relatie met het domein Visserij binnen Maritiem. Er is vanuit ‘teelt’ in Zeeland veel mogelijk op het gebied van aquacultuur, ook als keuzedeel – teelt ‘op water’ in de breedste zin van het woord – mossel, oester, tong, prei etc.

‘Fruitteelt’ faseert bij Edudelta Goes dit schooljaar uit. Dit is echter eigenlijk een differentiatie van ‘teelt’, waar te weinig animo voor was. Het bredere aanbod is zoals we zagen kansrijk. Er kan gekeken worden naar keuzedelen in deze, maar dat is niet eenvoudig te realiseren door een extra vorm van differentiatie die dit vraagt. Verbreding kan eventueel ook als extra digitaal lesmateriaal worden aangeboden of door bij verschillende bedrijven stage te lopen (mits passend binnen het curriculum).

Door deze te onderzoeken combinaties doen we recht aan het de veelkleurigheid van de Zeeuwse regio.

2.3 Een groene beroepskolom

We leiden zoveel mogelijk in een doorlopende leerlijn jongeren op tot vakvrouw of vakman. Studenten stromen in vanuit het vmbo, zowel vanuit groene als vanuit andere programma’s. Er zijn in Zeeland al vele trajecten om de doorlopende leerlijn vmbo - mbo te optimaliseren, onder meer door afstemming over LOB⁵, over de invulling van keuzevakken op het vmbo en over verticale programma’s. We willen hier met het groene mbo bij aansluiten. Daarenboven willen we actief inhoudelijk en mogelijk ook op het gebied van praktijkvoorzieningen samenwerken met de Pontes Scholengroep, die de intentie heeft in haar onderwijsprogramma’s het groene vmbo-onderwijs te incorporeren.

In onze realisatie, maar zeker ook in de verdere ontwikkeling van het groene mbo, willen we intensief samenwerken met andere instellingen voor groen mbo. Lentiz is daarbij onze belangrijkste partner, als kennis- en expertisecentrum, zowel als strategische partner.

³ De wijze waarop we welk aspect onderzoeken bepalen we in een later fase

⁴ Zie ook <http://www.bloemistenacademie.nu> waarin ook Edudelta nu participeert

⁵ Loopbaanoriëntatie en -begeleiding

De doorlopende leerlijn vanuit niveau vier loopt binnen de beroepskolom door naar het hbo. Enerzijds willen we de aansluiting optimaliseren naar die instellingen voor hbo waar de leerlingen vanuit het Zeeuwse groene mbo naar doorstromen. Met die instellingen zullen we daartoe contact zoeken en onderhouden. Zij zijn een belangrijke gesprekspartner voor het verbeteren van deze doorlopende leerlijn. We willen anderzijds het groene onderwijs versterken en duurzaam verankeren in de provincie Zeeland en nadrukkelijk de samenwerking met Zeeuwse partners zoeken. Dat geldt ook voor het hbo. Bij het ontwikkelen van nieuwe, gecombineerde opleidingen willen we daarom onder meer samenwerken met de Hogeschool Zeeland.

2.4 *Onderwijs in de praktijk: huidige situatie Edudelta College Goes*

Edudelta College Goes, gevestigd aan Stationspark 39 in Goes heeft een belangrijke rol en ligging voor het Groene mbo-onderwijs in Zeeland, West-Brabant en de Zuid-Hollandse eilanden. De huidige studentenverdeling is: Zeeuws-Vlaanderen – 22 %, Walcheren – 15 %, Bevelanden – 26 %, Schouwen-Duiveland 11 %, Tholen 8 %, Brabant 9 %, Zuid-Hollandse eilanden 8 % en 1 % overig. Het opleidingsportfolio bestaat uit 5 vakgroepen met de volgende beroepsopleidingen; Dierverzorging (BOL-opleidingen op niveau 2, 3 en 4), Bloem, groen en styling (BOL-opleidingen op niveau 2, 3 en 4), Paardenhouderij en -sport (BOL-opleidingen op niveau 3 en 4), Hovenier (BOL-opleidingen op niveau 2, 3 en 4 en BBL op niveau 2 en 3) en Productie (Teelt – BOL-opleidingen op niveau 2, 3 en 4, Veehouderij – BBL-opleidingen op niveau 2 en 3 en Loonwerk – BBL-opleidingen op niveau 2 en 3).

In 2015 is het mbo van Edudelta vanuit het “Kwaliteitsplan 2015-2018” gestart met het herontwikkelen van het onderwijs. Het Leren en Ontwikkelen van studenten staat hierin centraal. De implementatie van het “Kwaliteitsplan 2015-2018” zal de komende jaren voor zover die past binnen de in dit document geschetste meerjarenvisie en binnen de kwaliteitsafspraken van Scalda worden gecontinueerd, in samenwerking met Lentiz.

2.5 *Praktijkgericht onderwijs*

De bedrijven en brancheorganisaties binnen het groene domein zijn onmisbare partners in het ontwikkelen van een stevige groene onderwijssector in Zeeland. We willen onze onderwijsontwikkeling, zoals we die in dit ‘position paper’ globaal beschrijven, dan ook goed afstemmen met deze partners. Natuurlijk zijn zij daarnaast onmisbaar voor onze beroepspraktijkvorming. Maar het gaat wat ons betreft verder dan dat.

Studenten leren in het beroepsonderwijs uiteindelijk het beste ‘in de praktijk’. De leercontext is optimaal realistisch. Dat wat ze leren is ‘up to date’. Zij kunnen dat wat ze leren direct toepassen en combineren met andere kennis die ze reeds bezitten. Daarnaast is onderwijs dat in de praktijk wordt gerealiseerd in het algemeen meer flexibel, niet onbelangrijk in tijden van daling van studentenaantallen. Scalda ontwikkelt daarom in haar meerjarig onderwijskundig beleid vele initiatieven op het gebied van hybridisering. Denk aan praktijkroutes, zoals de ‘Zeeuwse praktijkroute ouderenzorg’, aan ‘living labs’, ‘context labs’, wijkleerbedrijven en andere studentenleerbedrijven.

Kenmerkend voor de groene sector in Zeeland is het vele MKB-bedrijfsleven⁶. In het groene mbo zien we goede mogelijkheden voor verdere hybridisering⁷, bij meerdere BOL-opleidingen en meerdere niveaus. Dat vraagt wel een intensieve en vooral duurzame samenwerking met bedrijven in de groene sector. Een adequaat uitgevoerde hybridisering van (een deel van) het onderwijsprogramma draagt in hoge mate bij aan de verankering van de groene beroepskolom in de regio.

2.6 *Innovatie en duurzaamheid*

Innovatie en duurzaamheid zijn wat ons betreft voor het mbo in Zeeland twee belangrijke speerpunten. Dat geldt zeker ook voor de groene sector. De technologische en maatschappelijke ontwikkelingen bieden hier veel aanknopingspunten en kansen. We investeren in heel ons onderwijs relatief veel in ontwikkeling en innovatie. Naast de genoemde onderzoeken zijn daarbij nog vele ontwikkelingen en innovaties denkbaar. Innovaties kunnen ook liggen in bijvoorbeeld didactiek, studentenbegeleiding of onderwijsorganisatie. Innovatiemiddelen zullen ook voor het mbo groen ter

⁶ Een voorbeeld van een koepel hiervan is <http://www.fooddeltazeeland.nl/>

⁷ De AGRI-markt in Goes heeft hier concrete en verregaande plannen voor, die mogelijk als basis kunnen dienen voor deze hybridisering, met name waar het gaat om Teelt, op langere termijn mogelijk ook in Bloem, Groen & Styling

beschikking komen. In de groene ontwikkelagenda is rond het thema innovatie het volgende actiepunt geformuleerd: “Binnen het groene ecosysteem weten bedrijfsleven, overheid en onderwijs elkaar te vinden om innovaties bij het onderwijs en het groene bedrijfsleven op basis van inhoud voortdurend aan te jagen. Een dynamisch netwerk waar iedereen bij wil horen, deelgenoot is en bijdraagt aan de ontwikkeling van hoogwaardige groene professionals en een duurzame, innovatieve groene sector.”

Op allerlei manieren proberen we in ons onderwijs en onze ondersteuning bij te dragen aan een meer duurzame samenleving. De groene sector speelt daarbij, waar het gaat om de onderwijsinhoud, een belangrijke rol. Daarnaast initiëren we projecten om zowel onze studenten als onze medewerkers bewust te maken van het belang van duurzaamheid en de mogelijkheden om daar zelf ook mede vorm en inhoud aan te geven.

2.7 Groen mbo: continueren en ontwikkelen

Eenzijds willen we als gezegd het groene beroepsonderwijs, meer in het bijzonder het groene mbo voor Zeeland duurzaam behouden: op zo'n manier realiseren dat het daadwerkelijk een toekomst heeft en wezenlijk bijdraagt aan de toekomst van Zeeuwse jongeren. Anderzijds willen we het onderwijs verder ontwikkelen, door het ontwikkelen van nieuwe, mogelijk gecombineerde programma's, door hybridisering van het onderwijs, door in te zetten op innovatie en op een optimale doorstroom binnen een groene beroepskolom. Het verder ontwikkelen zien we daarbij als van groot belang, zo niet als onmisbaar voor het duurzame behoud.

Ontwikkelen vraagt om een sterke gezamenlijke en door interne en externe belanghebbenden gedragen visie, om een gedegen onderzoek en om een investering in tijd en middelen. Gelet op de richting waarin we het onderwijs willen ontwikkelen, namelijk in het combineren van opleidingen met andere sectoren binnen Scalda, is het noodzakelijk het groene onderwijs eerst in het onderwijs en de organisatie van Scalda 'in te vlechten' en de nieuwe collega's maximaal bij die onderzoeken en ontwikkeling te betrekken. We noemen dat de 'oriëntatiefase'. We willen in 2018 in principe starten met de huidige opleidingen. Waar, hoe en in welk tempo gehybridiseerd gaat worden blijkt straks uit het onderzoek. Hybridisering hoeft uiteraard niet beperkt te worden tot nieuwe opleidingen. Sowieso wordt in de onderzoeksfase voor alle opleidingen gekeken naar het 'slim organiseren' van onderwijs, ook binnen de eigen instelling. De ontwikkeling van de BBL neemt daarbinnen een aparte plaats in.

3. Samen een stevig fundament

We willen op deze wijze samen met partners binnen en buiten Zeeland een stevig fundament leggen voor een duurzame groene onderwijssector in Zeeland. Het groene mbo dient als onderdeel van de groene beroepskolom stevig verankerd te worden in de regio. Dat willen we door afstemming, samenwerking en hybridisering. Dat willen we met bedrijven, brancheorganisaties, andere onderwijsinstellingen en ook met provinciale en lokale overheden.